

ומתריצין: זקני דרום לא מקשי, אינם סוברים את לימוד היקש של אוכלין למנויין, ולפיכך אפשר לשחוט פסח ששלחו טמא מת, וכמו כן אין הכרח שכהן טמא מת יפסול בעבודת קרבן יחיד.

אמר רב אשי: וכי לא מקשי נמי, גם אם זקני דרום אינם סוברים את ההיקש של אוכלין למנויין, עדיין **אית להו פירכא – ומה במקום שנטמאו בעלים בשרץ,** הדין הוא שמשלחין קרבנותיהם לכתחילה, ובכל זאת כהן שנטמא בשרץ אינו מרצה. אם כן, מקום שנטמאו בעלים במת, שאין משלחין קרבנותיהם לכתחילה, שהרי יחיד שנטמא במת עדיף שימתין לפסח שני כדי שיקיים גם מצות אכילה, ורק בדיעבד אם שלח קרבנו בפסח ראשון יצא, אינו דין שאם עבד כהן שנטמא במת, שאינו מרצה?! וחוזרת הקושיא כיצד אמרו זקני דרום כי מה ששינו כהן טמא פסול, מדובר רק בטמא שרץ, אבל בטמא מת הציץ מרצה על עבודתו?!

ומביאה הגמרא קושיא נוספת על בני דרום:

מיתביי ממה ששינו במסכת פסחים [פ ב]: הפסח שזרק דמו, ואח"כ נודע שהיה הדם טמא – הציץ מרצה עליו, ופטור מלעשות פסח שני. נטמאו בעליו טומאת הגוף במת, אין הציץ מרצה עליו וחיוב לעשות פסח שני, מפני שאמרו: **הניזיר ועושה פסח, הציץ מרצה על טומאת הדם,** שאם נטמא הדם ונזרק – בקרבן נזיר הועילה זריקת הדם

שלכתחילה עדיף שיביא פסח שני בטהרה מאשר לשלח קרבנותיו בהיותו טמא, ולא לאכלו. אבל אם שלח ויצא בכך ידי חובתו בפסח ראשון, שוב אינו צריך להביא קרבן בפסח שני.

ועדיין תמוה: **והכתיב בקרבן פסח "איש לפי אכלו"**, ואם כן, כיצד יכול טמא לשלח קרבנו, והרי אינו אוכלו?

ומתריצין: גם פסוק זה נאמר למצוה בלבד.⁽¹⁾

ומקשינן: וכי לעכו"ם שאינו יוצא ידי חובתו בפסח ראשון לא נאמר בפסוק זה?

והתניא: "במכסת נפשות" – מלמד שאין הפסח נשחט אלא למנויין, שחייבים לשחטו לשם אלו שנמנו עליו לאכלו. ואם שחטו שלא למנויין, יכול יהא רק כעובר על המצוה בלבד ויוכשר הקרבן, תלמוד לומר "תכוסו" – שנה עליו הכתוב לעכב! ואיתקיש אוכלין למנויין, כי בהמשך הפסוק הזה המלמד ששחיטה שלא למנויין מעכבת את הקרבן, נאמר "איש לפי אכלו תכוסו על השם", ללמד שגם אם שחטו שלא לאוכליו הרי הוא פסול. ואם כן, כיצד סברו זקני דרום שטמא משלח את פסחו ויוצא בו ידי חובת קרבן פסח בדיעבד, והרי כיון ששחטו לשם האדם הטמא, שאינו ראוי לאכילה, נפסל הקרבן מדין "שחטו שלא לאוכליו"?

שהציץ מועיל להכשירו, ממילא גם בעליו אינו נדחה לפסח שני.

ולכאורה דבריו תמוהים מהמשך השקלא וטריא בגמרא, כי לכאורה זו גופא הקושיא מהכתוב איש איש וגו' שבפסח יש גם דין דחיה. וגם תירוץ הגמרא שהפסוק נאמר למצוה בלבד, תמוה, כי אפילו אם נאמר לעיכובא הכי אחר שהוכשר הקרבן בציץ אין הבעלים נדחה. ובהכרח שכוונתו כמבואר בהערה הקודמת, שטומאת הבעלים פוסלת הקרבן, ולזה מועיל ריצוי הציץ, אך דין הדיחוי שחל על הגברא שיביא פסח שני ודאי אינו תלוי בריצוי הקרבן.

אולם דברי רש"י בזה תמוהים לכאורה שכתב שאם הקריב פסחו פטור מפסח שני, ולמה לא פירש שלכתחילה צריך להביא גם פסח שני (כמסקנא שנאמר דיחוי לבעלים), אלא שאינו נפסל לפי זקני דרום, ואם יביא פסח שני בטומאה ירצה לו, כי בו לא התחדש דין דיחוי בבעלים.

1. והגרי"ז הקשה הרי בהמשך הסוגיא מבואר שצריך ריצוי ציץ בפסח הבא בטומאה, ואם אכילת פסח רק למצוה מה יועיל לה ריצוי ציץ, וגם אינו נצרך לטומאה שאינה מעכבת

בהבאתו.

ואכן החזו"א [ד, ה] דייק מקושיית הגמרא שלדעת זקני דרום פסח של יחיד הבא בטומאה אינו נאכל, שהרי שינו שביחיד נדחה, ואם אכילה מעכבת לכאורה היה צריך להפסל, ובהכרח שזקני דרום סברו שאין צריך בפסח שיהיו הבעלים ראויים לאכול.

והגרי"ז ביאר [כדברי הגר"ח הני"ל] שטמא מת אי אפשר לשחוט עליו פסח מצד שני דינים, א. שאינו ראוי לאכול, ולדעת זקני דרום דין זה הוא רק למצוה, ואין צריך ריצוי. ב. התחדש דין בטמא מת שאין מביאין עליו קרבן כי הבעלים ראוי לביאה, [ופסול זה חל אפילו בטבול יום], ועל כך צריך ומועיל ריצוי ציץ.

ובשם הגר"ח הביא [וראה בחידושי הגר"ח פ"ד מביא"מ ה"ן] שהריצוי מועיל בפסח משום שאין הטומאה גורמת דיחוי מהקרבה בלבד, אלא חל פסול בקרבן שעשאו טמא, ולכן מועיל בו ריצוי ציץ, אך כיון שאין הריצוי מפקיע את הטומאה, אלא מתיר את ההקרבה בטומאה ומרצה עליה נמצא שיש חילוק בין פסח לשאר הקרבנות, שפסח נחשב בא בטומאה כי חל בו גם פסול מחמת הטומאה ולכן טעון ריצוי ציץ, ואילו

הכי נמוי דמשלחין קרבנותיהם. ואילו **הכא במאי עסקינן**, כגון שנטמא כהן בשרץ, שכהן כזה פוסל את הקרבן בעבודתו, ולכן אין הציץ מרצה.

ולפי זה, לא רק בפסח ובניזיר נפסל הקרבן מחמת טומאת הגוף של הכהן, אלא גם בכל קרבנות היחיד. אלא שהתנא נקט דוקא "פסח וניזיר", משום שבסיפא של משנה זו התחדש דין מיוחד בפסח ובניזיר, שהם מרצים אף אם נעשו בטומאת התהום, שהיא טומאה שלא ידע בה אדם בשעה שנטמא וכפי שיתבאר להלן.

ומקשינן: **אי הכי**, אם כדברין, שהמשנה במסכת פסחים עוסקת באופן שנטמא הכהן בטומאת שרץ, **אימא סיפא**:

ניטמא בטומאת התהום, שנגע בטומאה שאין אדם מכיר בה, ובשעת מגעו לא ידע כלל מהטומאה, ורק לאחר הקרבת קרבנות הניזיר או הפסח נודע מהטומאה ומהמגע בה, **הציץ מרצה** על טומאה שכזו, והקרבן נרצה לבעליו!⁽³⁾

שאפילו אם נודע לו שהוא טמא ודאי קודם שזרק, הציץ מרצה את עבודתו [בדיעבד, כמבואר בהערות לתוס'] וביאר הגר"ח [בהל' ביא"מ שם] שהרמב"ם מחלק בין טומאת כהן לבעלים, כי ככהן הפסול הוא רק משום שעובד בטומאה, ועל כך מועיל הציץ להתיר לעבוד בטומאת התהום, אך בבעלים נוסף על הפסול, מחמת טומאתו גם אינו יכול לאכול בפסח, ואכילת בעלים מעכבת, ולזה לא מועיל ריצוי ציץ, אלא שנאמרה הלכה שטומאת התהום אינה מעכבת, ואינה טעונה ריצוי ציץ, אך ההלכה נאמרה רק כל עוד לא נודע שנטמא בודאי, ולכן אם נודעה טומאה ודאית הפסח פסול.

וכן כתב בשערי יושר [שם] ודקדק כן מלשון הרמב"ם שלא הזכיר ריצוי ציץ בכל ההלכות שעסק בטומאת בעלים, כי טומאת התהום הותרה לגמרי מספק, ואם כבר נודע ודאי ונפטר הבעלים מפסח ולא יועיל לו הריצוי, ובהכרח שרק עבודת כהן שנעשתה אחר ידיעת הטומאה טעונה ריצוי ציץ.

וכבר תמה על דבריהם **באבן האזל** [פ"ב מביא"מ], שהרי הרמב"ם כתב [פ"ב מקר"פ ה"ב] שגם בטומאת בעלים יש ריצוי ציץ על טומאת התהום ואפילו נודע לו שודאי נטמא. וגם לכאורה תמה להעמיד את המשנה של "נטמא טומאת התהום" דוקא ככהן העובד, שהרי בפסחים [פא א] על משנה זו, דנה הגמרא אם הותרה טומאת התהום לכהן המרצה, ובהכרח שרק לפי זקני דרום המשנה עוסקת ככהן, אך לדין כל המשנה מדוברת בטומאת הבעלים ומועיל להם ריצוי ציץ.

ובחזו"א [ניזיר ח ג] כתב על פי רש"י בפסחים [שם] שפירש שספק הגמרא אם יש ריצוי בטומאת התהום ככהן המרצה, הוא, האם צריך לחזור אחר כהן טהור, והיינו שהנידון אם ההלכה גילתה שאין טומאת בעל הקרבן מעכבת, והיינו רק

להתירו בשתיית יין ולטמא למתים, ובקרבן פסח לפוטרו מפסח שני, ואין הציץ מרצה על טומאת הגוף של בעל הקרבן. ולפיכך, בניזיר הוא חייב לנהוג בניזירות חדשה, ובפסח הוא חייב להביא פסח שני. [ודין זה של טומאת הגוף נוגע רק לפסח ולניזיר, כי בשאר הקרבנות אין טומאת הבעלים פוסלת בהם].

והוינן בה: **במאי**, באיזו "טומאת הגוף" עוסקת משנה זו?

אילימא בטומאת שרץ⁽²⁾, האמרת שוחטין וזורקין את דם הפסח על טומאת שרץ.

אלא, בהכרח מדובר באופן שהיו הבעלים טמאים טומאת מת. וקתני, אין הציץ מרצה אפילו בדיעבד, וחייבים לעשות פסח שני. **אלמא**, נטמאו בעלים במת אין משלחין קרבנותיהם. ויקשה לזקני דרום, שאמרו טמא מת משלח קרבנותיו.

ומתריצין: **לא**, אין הוכחה ממשנה זו שטמא מת לא משלח קרבנותיו. אלא, **אי דאיטמו בעלים במת**,

בשאר הקרבנות הטומאה גורמת רק דיחוי מהקרבה. ולכן לא שייך בהם ריצוי. ואף שגם בפסח חל דיחוי ככל הקרבנות, סברו זקני דרום שאכילה אינה מעכבת, ואין צריך ריצוי אלא על הבאת הקרבן על ידי טמא, וכניל. וראה לעיל [כב ב] הערה [3].

2. **בטהרת הקודש** דקדק שאם כל המשנה מדוברת בטומאת שרץ, נמצא שהציץ מרצה על טומאת הדם, וזה תמוה שהרי בסמוך אמרו הציץ מרצה רק עוון שהותר מכללו, וטומאת שרץ לא הותרה אפילו בציבור, ואיך ירצה ציץ עליה. [וראה לעיל כב ב הערה 3, ולהלן ע"ב הערה 2].

3. בפסחים [פא ב] אמר מר בר רב אשי שאפילו אם נודע לו קודם זריקה שנטמא בטומאת התהום, הציץ מרצה, ופירש"י שם דהיינו אפילו אם נודע לבעלים שנטמא בטומאה ודאית, כיון שבשעת שחיטה לא נודע לו. [וכן כתבו תוס' בניזיר סג א]. **והרמב"ם** [פ"ז מקר"פ ה"א] נקט שרק אם נודע לבעלים שנטמאו בטומאת ספק, יכולין לשחוט את הפסח, אך אם נודע לו על טומאת ודאית, שוב אין לו ריצוי, אלא אם כן נודעה לו אחר זריקה, שאין ידיעה זו מעכבת את העבודה למפרע.

ובשערי יושר [ש"ב כ] ביאר טעמו, כי ההלכה של טומאת התהום מלמדת שאין טומאת מת מעכבת אלא אם היא ודאית, ולפיכך גם אם נודע לו שהוא ספק טמא, יכול להמשיך בהקרבת קרבנו, ומאידך ידיעה ודאית שאחר ההקרבה אינה פוסלת למפרע, כי התורה התירה להקריב בזמן שאינו יודע, ולכן אינו חייב בפסח שני.

הנה לגבי כהן שנטמא כתב הרמב"ם [פ"ד מביא"מ ה"ן]

בקרבתוניהן של נזיר ועושה פסח שנטמא בטומאת התהום, האם הותרה לו טומאת התהום, ואינו מחלל בעבודתו, או לא הותרה טומאת התהום אלא לבעלים ולא לכהן, ואם עבד הכהן הקרבן נפטל?

תפשוט דהותרה לו, דהא הכא, ברישא של המשנה, מוכח לפי זקני דרום, כי בכהן קיימינן, ונמצא שבסיפא מפורש דין זה, שאם היה הכהן טמא בטומאת התהום עבודתו כשרה!?

ומתריצין: **דרמי בר חמא ודאי פליג על זקני דרום, ומעמיד את המשנה בפסחים באופן שנטמאו הבעלים במת, ולא בטומאת כהן, ודעתו כי טמא מת אינו משלח קרבן פסח משום שצריך להיות ראוי גם לאכילת קרבן הפסח. ולכן אמרו בסיפא שבטומאת התהום של טומאת מת אין ריצוי.**

ומקשינן לרמי בר חמא: **תא שמע: נאמר בציץ "ונשא אהרן את עון הקדשים", וביאורו שהציץ מרצה על פסול קרבנות.**

וכי איזו עון נושא הציץ?

כג-ב

אם עון פיגול, שלמרות שהתפגל הקרבן על ידי מחשבת פיגול לאכלו או לזרוק דמו חוץ למקומו, הרי הוא מרצה, הרי כבר נאמר במפורש [ויקרא ז יח] "פיגול הוא – לא ירצה!", וכיצד ירצה עליו הציץ?

אם עון נותר, שהתפגל הקרבן משום שחישב בזמן עבודתו לאכלו בזמן שהוא יהיה נותר, דהיינו, לאחר זמנו, הרי כבר נאמר [שם] "לא יחשב", ולהלן [כח א] מבואר שהפסוק הזה נאמר במחשב חוץ לזמנו, ואם כן, לא יתכן שריצוי הציץ יכשיר אותו!

הא אינו נושא הציץ אלא עון טומאה שהותרה מכללה בציבור⁽¹⁾ לכתחילה, שהיות ומצאנו לה

ואם נאמר שהמשנה עוסקת באופן שנטמא הכהן בטומאת שרץ, הרי יקשה, **הא תני רבי חייא: לא אמרו שטומאת התהום הותרה בנזיר ובעושה פסח אלא לטומאת – מת בלבד!**

ומדייקת הגמרא בדברי רבי חייא, ש"לא הותרה טומאת התהום אלא לטומאת מת בלבד", **למעוטי מאי? לאו, למעוטי טומאת התהום דשרץ** שהיא לא הותרה. ואם לפי זקני דרום בהכרח שמשנה זו עוסקת באופן שהיה הכהן טמא בטומאת שרץ, אם כן, כיצד שנינו בסיפא של המשנה שבטומאת התהום עבודתו כשרה, והרי לפי רבי חייא לא הותרה טומאת התהום של שרץ.

ומתריצין: **לא מיעט רבי חייא טומאת שרץ, אלא כוונתו למעוטי טומאת התהום – דזיבה. וכגון זב [שטומאתו החמורה, שחייב לספור שבעה נקיים, היא רק כאשר ראה שתי ראיות של זוב בשני ימים נפרדים] שראה בבין השמשות זוב, ואין אפשרות לדעת אם ראייה זו היא כולה מן היום הקודם או כולה מהלילה הבא, ונמצא שאין כאן אלא ראייה אחת, או שהיה זמן הראייה מחולק, שחציה הראשון של הראייה היה ביום וחציה השני היה בלילה, ונמצא שיש בידו שתי ראיות חלוקות בשני ימים נפרדים, וחייב למנות ז' נקיים.**

וספק כזה של ראייה בבין השמשות נחשב "טומאת התהום", משום שאין אדם שיכול לדעת את פתרון הספק של הטומאה, והחמירו בטומאת תהום דזיבה משום שהיא טומאה חמורה היוצאת מגופו של האדם.

אך עדיין מקשה הגמרא: **כיון שלדבריך מתבאר בסיפא של המשנה שאם נטמא הכהן בטומאת התהום של שרץ עבודתו כשרה, יקשה:**

ואלא הא דבעי רמי בר חמא, כהן המרצה

טומאה, כי רק בעון זה מצינו היתר לכתחילה בציבור, והיינו גם בלי ריצוי ציץ, והציץ מרצה בדיעבד במקום שאין היתר לכתחילה. ולכאורה מכאן תימה על הרמב"ם [פ"ד מביא"מ ה"ז הטי"ו] שנקט שההיתר לטומאה בציבור חל רק בצירוף ריצוי ציץ, ומשמע כתוס' [במנחות טו א ויומא ז א] שגדחת בלי ריצוי ציץ. וראה **נודע ביהודה** [תנינא א"ח סוף תשובה פ"ו].

ואפשר ליישב בדוחק כביאור הגר"ח שהובא לעיל [ע"א הערה ו], שהרי בטומאת שרץ הריצוי נצרך על עבודת הטמא, אף שאין פסול בגוף הקרבן כטמא מת, ואילו בטומאת מת

לבעלים שקשור לקרבן, אך כהן שאינו שייך לקרבן לא הותרה טומאתו ויקח כהן אחר, או שההיתר הוא להכשיר העבודה הנעשית בטומאה, ולכן מרצה גם על כהן טמא, ולפיכך כשהותר לכהן אפילו טומאה ודאית הותרה, שהרי אילו הופקעה הטומאה לא היה הכשר לכהן אפילו בטומאת ספק, כיון שאינו קשור לקרבן, ונמצא שעושה איסור מספק, ובהכרח שבהלכה נאמר להכשיר העבודה, ולפיכך גם בנודע לו ודאי היא כשרה. וראה הערה 4 לתוס'.

1. **רש"י** [בד"ה הא] ותוס' [בד"ה הא] פירשו שהציץ מרצה על